

Festival dalmatinskih klapa Omiš

Savjetovanje za pjevače i voditelje klapa

PREGLED RAZVOJA KLAPSKIH FESTIVALA I
NJIHOV UTJECAJ NA KLAPSKI SVIJET
(Stručni ogled)

Priredio: Jure Šaban-Stanić

Omiš, 21. studenog 2015.

Uvodne naznake:

Od početaka razvoja suvremenog klapskog pokreta, što vezujemo uz osnivanje Festivala dalmatinskih klapa u Omišu, 1967. godine, pjevači, klapski aktivisti, amateri i stručnjaci su, sukladno svojim idejama, potrebama, mogućnostima i društveno-političkim okolnostima nastojali predstaviti svoje zamisli, rad i dostignuća drugim klapama i široj javnosti. Osnivanje omiškog festivala je prva velika prekretnica u tom dijelu razvoja klapskog pokreta jer je ukazao na potrebu i mogućnost snažne i svrsishodne organizacije rada oko određenog tradicijskog fenomena. Dakako, reakcije društvenih organizacija, političkih elita i same publike su varirale uz ipak dominantno određenje da klape i klapska pisma jesu vrijedan i zapažen oblik glazbovanja na južnohrvatskom prostoru.

Potreba razvoja smotri/klapskih susreta leži dijelom i u činjenici iz prakse, a to je da vrlo mali broj klapa održava i ima prigodu održavati samostalne koncerte, osim ponekih iz razvijenih turističkih središta koji recikliraju svoj standardni vokalno-instrumentalni repertoar te, na neki način, odrađuju nastupe. Zbog svega navedenog, kao i zbog suštinskog određenja klape kao društvene pojave/činjenice, koja svoj opstanak i razvoj duguje „društvenosti“ barem podjednako koliko i glazbi, smotre/susreti klapa bili su, jesu i bit će izvrsna prigoda za ležerna druženja i predstavljanje rada kroz dvije do tri pjesme koje su ipak bolje uvježbane za takve prigode.

Uz omiški festival, najstariji i najutjecajniji bio je Festival sjevernojadranskih klapa u Senju, od 1984. Nakon integracije ukupnog hrvatskog teritorija, dakle nakon 1995., više se manifestacija koje okupljaju klape odredilo kao *festivali klapa*. Zbog naravi i praktičnosti ovog oglada neću ulaziti u šire znanstveno obrazlaganje zašto festivali nastaju upravo u tom vremenu, zašto forma festivala, zašto eskalacija pojave klapa, zašto estrada kroz klape i razni eksperimentalni pokušaji i koketiranje sa stilovima, ženrovima i na koji se način sve to oglada kroz festivale kao prostor legitimiranja tih i sličnih fenomena. Ipak, spominjem ta pitanja jer se kroz klapsku javnost često daju paušalna objašnjenja prilično složenih pojava i procesa koji nisu kontekstualno doživljeni i analizirani. Zato navodim na obzir u zaključivanju, kao i na mogućnost uspostave drugačijih hipoteza i mišljenja o klapskim dilemama koje svi često doživljavamo „svojima“ i lako objašnjivima.

Što festivale klapa razlikuje od smotri/susreta? Općenito, festival jest slavljenje određenih pojava značajnih za sredinu u kojoj se nalaze (festival čipke), slavljenje općih dobara (npr. eko-festivali) ili pak promoviranje različitih vrsta zabave (Ultra festival u Splitu). Klapski festivali su organizacijom, aktima i pravilima uređena klapska okupljanja usmjerena kompetitivnoj djelatnosti, u određenoj regiji i s određenom programskom doktrinom. Drugim riječima, festivali imaju donekle strogo određene datume, zadani program, sustav vrednovanja i ponekad popratne (datumski i lokusno izmještene) sadržaje.

Svaki festival traži i formira svoj identitet, svoju ekipu organizacijskih, infrastrukturnih i stručnih pokrovitelja djelovanja, svaki se nastoji usavršavati i pratiti klapsku scenu s ciljem boljeg stratificiranja u klapskoj javnosti. *Differentia specifica* se formira i u odnosu na omiški festival koji je svima ostalima "kanonski" festival.

Festivale po dominantnim obilježjima možemo podijeliti na: **regionalno definirane** (Blato na Korčuli, Pakoštane, Buzet, u prošlosti Senj), **eksperimentalne/inovativne** (VDP-Kaštela), **specijalističke** (Makarska, Opatija i Sinj) i **međunarodne** (Posušje, Perast).

Aklapela, festival utemeljen 2012., jedini nema natjecateljsku notu, ali djeluje poglavito na polju promoviranja tradicijskih napjeva (slavi pojavu značajnu za sredinu u kojoj se nalazi), ulazi definicijom u općenitu denotaciju pojma *festival*, stoga mu taj naziv definitivno pripada. S druge strane, taj je festival "na juriš" osvojio klapsku javnost dobrom organizacijom, profilirajući se kao značajno mjesto koncertiranja i stručnog usavršavanja klapa i klapskih stručnjaka. Klapske festivale vežu neka obilježja:

- programska raznolikost

- potreba razvijanja djelatnosti u složenim i nimalo ugodnim društveno-političkim okolnostima

- zaštita specifičnih obilježja

- isticanje lokalne zajednice u organizaciji programa

Veliko breme odgovornosti leži na organizatoru i umjetničkom voditelju festivala koji usmjerava izvođačku praksu u stanovitom smjeru. Slijedom njihovih nastojanja zbivaju se različiti pokušaji, zameci stilova, vokalni eksperimenti i žanrovski izleti koji su prihvatljivi izvođačima i konzumentima - publici. Ipak, vrlo često organizacijski

problemi tjeraju pojedine festivale na nasilne promjene, programske zaokrete ili u najgorem slučaju- na nestanak.

Osobito važnom držim činjenicu što festivali imaju dobru recepciju kod klapa.

To naglašavam kod regionalnih festivala koji u temelju okupljaju klape s ograničenog područja i često se drže *omiškog repertoara*, uz stanovitu specifičnost, ali pokazuju veliku žilavost u radu i opstanku zadržavajući zavidnu razinu izvedbe. Regionalni festivali zornije od ostalih pokazuju razvoj klapskog pokreta, novi pjevački potencijal, njegove mijene i strukturu u određenoj regiji.

S regionalnim festivalima započinjem ovaj pregled:

Festival klapa Dubrovačko- neretvanske županije(Blato na Korčuli)

Za razliku od većine festivala koje pokreće lokalna politička struktura ili snažni individualci, ovaj festival, doduše prvotno u obliku Smotre korčulanskih klapa, pokreće viteško udruženje Kumpanjija iz Blata. Smotra se održava u kontinuitetu do 1995., kada je zbog „Oluje“ odgođena, a od tada se uglavnom održava 5.kolovoza, na Dan domovinske zahvalnosti na Plokati ispred župne crkve u Blatu. Od 1997., širi okvir i postaje Večer klapa Dubrovačko- neretvanske županije, a odlukom Izvršnog odbora Blatskog ljeta od 2002.ova smotra prerasta u festival. Dodjeljuju se tri nagrade žirija i jedna nagrada publike, a Blato je ujedno i domaćin izmještenog programa omiškog festivala Večeri popularnih skladbi. Nakon smrti Dinka Fia utemeljena je istoimena nagrada za najbolju izvedbu tradicijskog napjeva, koji je obvezan dio programa svih klapa učesnica.

Festival klapa“Školjka“- Pakoštane

Pokrenut je 2008., na inicijativu Bojana Pogrmilovića čije ideje u Omišu nisu naišle na plodno tlo. Festival je dobio ime po improviziranoj građevini u obliku školjke koja omogućava širenje akorda prirodnim putem uz minimalne tehničke intervencije. Žiri ima savjetodavnu ulogu u obliku pismenih obrazloženja i sugestija za budući rad. Sustav bodovanja preuzet je sa zbornih natjecanja tako da svaka klapa dobije priznanje za svoj rad, a da pri tome ne ovisi isključivo o kvaliteti ostalih klapa. Projekt je zamišljen kao natjecanje klapa Zadarske i Šibensko- kninske županije, uz drugu, revijalnu večer, na kojoj bi , uz pobjednike natjecanja nastupale vrhunske klape. Sudionike bira prof. Pogrmilović putem audicija. Godine 2011. je napravljen

programski zaokret pa je druga večer organizirana kao natjecanje na nacionalnom nivou uz novčane nagrade. Već 2012, je ta večer otpala zbog financijskih razloga, ali je godinu nakon toga ponovo uspostavljena. Festival organizira i popratni sadržaj, Zimsku školu, tj.seminar za pjevače i voditelje. Od uspostave Festivala broj zadarskih klapa se na omiškom Festivalu povećao, a njihov plasman popravio.

KIK fest, Festival klapa Istre i Kvarnera (Buzet)

Već 17 godina, od 1998, Pučko otvoreno učilište Augustin Vivoda u Buzetu organizira ovaj festival. Događa se kao dvodnevna manifestacija (večer ženskih i večer muških klapa) posljednji vikend u ožujku, a uključuje klape s područja Istarske i Primorsko –goranske županije. U nazivu festivala stoji i citat“Pivajući, sva smo blaga stekli“, što je dio refrena poznate pjesme klape“Šibenik“ uz instrumentalnu pratnju, ali ovaj festival inzistira na a capella programu. Izvode se dvije dalmatinske klapske pisme ili jedna dalmatinska u kombinaciji s pjesmom s elementima istarsko-primorskog melosa. Za tu je pjesmu,uz redovne tri nagrade ocjenjivačkog povjerenstva i nagrade publike, osmišljena Brkica- nagrada za najbolju izvedbu pjesme s elementima istarsko-primorskog melosa.

Festival sjevernojadranskih klapa (Senj)

Uz omiški, najstariji i najutjecajniji je bio festival u Senju koji je afirmirao na jednom novom području novi glazbeni fenomen. Manifestacija je to stara više od 40 godina, od 1973. Počela je kao smotra, od 1984., postaje festival,a Josip Kaplan umjetnički ravnatelj pet godina. Tijekom ratnih godina festival se ne održava, a od 1998. do 2005. se restituira s Duškom Tambačom kao umjetničkim voditeljem. Od 2006., ponovo postaje dvodnevna smotra na nacionalnoj razini, uključuje muške, ženske i mješovite klape, medijsku pozornost i dobru organizacijsku osnovu.

SPECIJALISTIČKI FESTIVALI

Festival klapa uz mandoline i gitare (Makarska)

Održava se od 2005., na poticaj članova klape Srdela koji smatraju da je i klapa uz mandolinu i gitaru također dio naše tradicije. To je bila reakcija na tvrdnje o isključivoj vrijednosti a capella tradicije, ali i logičan potez klape koja djeluje u velikom turističkom centru i desetljećima udovoljava zahtjevima turističke djelatnosti. Festival

ima potporu Grada Makarske. Direktor je Vedran Buble. Klapa mora biti muška uz iznimku jednog ženskog glasa, obvezna je pratnja dvije mandoline i jedne gitare. Vlada ležerna atmosfera, iako se radi o natjecanju, a žiri radi vrlo profesionalno na čelu s Duškom Tambačom.

Hrvatski festival klapa i mandolina (Opatija)

Ustanovljen je 2009., a povezuje klapsko pjevanje i mediteransku instrumentalnu pratnju. Cilj festivala je promocija klapskog pjevanja uz instrumentalnu pratnju kao prepoznatljiv turistički proizvod na cjelokupnom turističkom tržištu.

Drugi cilj je brendiranje klapa i klapske pjesme u hrvatskom turizmu. To je najvjerojatniji razlog stavljanja pridjeva hrvatski u naslov Festivala. Radi se i na širenju Festivala u druga turistička mjesta u formi izlučnih večeri, s kulminacijom u Opatiji. Tri nagrade ocjenjivačkog suda su novčane, klapa pobjednica dobije i svečani koncert, a prednost se daje vokalnoj kvaliteti u odnosu na instrumente.

Klape Gospi Sinjskoj (Sinj)

Organizacijski odbor za proslavu 300. obljetnice čudesne obrane Sinja, kojoj je pokroviteljstvo preuzeo Sabor Republike Hrvatske, uz niz projekata tijekom sedmogodišnje pripreve za proslavu obljetnice (2015.), pokrenuo je i održavanje Festivala marijansko-duhovne klapske pjesme pod nazivom Klape Gospi Sinjskoj. Festival *Klape Gospi Sinjskoj* održava se u Sinju od 2009. godine, početkom kolovoza u vrijeme Dana Alke i Velike Gospe. Festival je humanitarne naravi: sav prihod od ulaznica i prodaje nosača zvuka ide humanitarnom Fondu Gospe Sinjske koji pomaže studentima slabijeg materijalnog stanja. Snimku Festivala prenosi Hrvatska radiotelevizija na dan Velike Gospe. Albumi s Festivala 2009. i 2010. godine u izdanju Croatia Recordsa nominirani su za nagradu Porin 2010. i 2011. godine u kategoriji najboljeg albuma duhovne glazbe, dok je album s Festivala 2011. nominiran za nagradu Porin 2012. u kategoriji najboljeg albuma klapske glazbe. U programu Umjetnički odbor Festivala, osim natječaja za nove skladbe, poseže i za skladbama iz bogate baštine marijanskih pjesama, sa željom da se postojeće skladbe reafirmiraju prilagodbom za klapsko pjevanje. U narednim godinama na Festivalu će se izvoditi ne samo marijanske skladbe, već i druge skladbe duhovnog sadržaja, primjerice različite mise, bilo suvremene, bilo one iz postojeće baštine

duhovne i crkvene glazbe. Na taj će se način stvoriti repertoar klapskih, kako marijanskih, tako i općenito duhovnih pjesama.

MEĐUNARODNI FESTIVALI

Međunarodni festival klapa Perast (Crna Gora)

Od prvog izdanja, 2002. Godine do danas ovaj je festival izrastao u ozbiljnu manifestaciju koja okuplja klape šire regije, poglavito područje bivše države. Većina klapa i dalje dolazi iz Hrvatske, ali mogućnost sudjelovanja klapa iz drugih područja svjedoči o razvoju klapske scene u kontinuitetu i u različitim okolnostima. Zato je ovaj festival izvrstan lakmus za uočavanje novih klapa, središta, pokušaja. Festival se doista trudi angažirati vodeće stručnjake u klapskom svijetu u realizaciji natjecateljskih programa, popratnih sadržaja, stručnih skupova, umjetničkog suradništva i izdavaštva.

Neprolazna i izvanvremenska ljepota Perasta, otočića Gospe od Škrpjela i Svetog Đorđa daju posebnu ambijentalnu notu cijelom događaju. Festival dodjeljuje i novčanu nagradu za novu skladbu s temom iz Boke, 2013. je izdana zbirka obrađenih tradicijskih napjeva *Lirica* (zapisi Ludviga Kube iz 1907.). Festival ima kategorije natjecanja za muške, ženske i mješovite klape uz sve jasnije određene propozicije. Umjetnički ravnatelj Festivala je prof. Jasminko Šetka. Na festivalu je 2009. održao stručno predavanje i prof. dr. Ardian Ahmedaja, svjetski etnomuzikolog, a posebno zapaženi bili su stručni skupovi na kojima su izlagali dr. Jakša Primorac i dr. Zlata Marjanović, ugledni etnomuzikolozi. U programu prošlogodišnjeg festivala sudjelovao je i prof.dr. Nikola Buble, ugledni etnomuzikolog.

Festival klapske pisme (Posušje, BiH)

Najmlađi je festival klapa uopće, 2015. je doživio svoje drugo izdanje. U cijelosti prenosim informativni tekst kojim taj festival zanimljivo priča sam o sebi:

„U Hercegovini se više od 40 godina njeguje klapska pjesma. Iako je klapska pjesma dalmatinski glazbeni izričaj, ona je iz godine u godinu, zahvaljujući sve popularnijim i komercijalnijim klapama i skladbama, postala neizostavan dio i hercegovačke kulture. Gotovo da nema mjesta u Hercegovini koje nema barem jednu klapu, ako ne i više. Danas u Hercegovini djeluje više od 20 klapa, kako muških, tako i ženskih i mješovitih, koje čine uglavnom mladi članovi. One su sve kvalitetnije i to je dodatan

razlog osnivanja novih klapa. Značajan broj hercegovačkih klapa nastupa na različitim festivalima, a nekoliko ih je nastupalo i na FDK-u u Omišu u Hrvatskoj, kao i na festivalu u Perastu u Crnoj Gori, odakle su se vraćale nagrađene. U Hercegovini se godišnje organizira nekoliko smotri klapa, od tradicionalnog Božićnog koncerta klapa u Mostaru, do smotri u Posušju, Neumu, Trebižatu, Gorici itd. No, te smotre su isključivo revijalnog a ne natjecateljskog karaktera, što klapsku pjesmu u Hercegovini na neki način do sada držalo u sferi „amaterizma“, iako je davno nadišla takvu razinu. I bez imalo dvojbe, sazrijelo je vrijeme za prvi festival klapske pjesme u Bosni i Hercegovini, za natjecateljski festival na kojem bi se ogledale ne samo hercegovačke klape, već i sve ostale zainteresirane klape iz zemalja okruženja. Zašto baš Posušje? Razloga ima više, a prije svega zbog činjenice što Posušje ima dobre logističke potencijale za realizaciju ovakvog projekta. S druge strane, u Posušju djeluju čak tri klape, muške klape „Grga“ i „Zvizdan“ te ženska klapa „Zvizdan“. Isto tako Posušje ima svoju prepoznatljivost po nizu kulturnih događanja, od „Zvuka s kamena“, do „Posušskog ljeta“, koji su u sebi sadržavali, a i danas sadrže bogat program.

Na koncu, ambijent posuške stare škole, idealno je mjesto za ovakav glazbeni događaj, jer je klapska pjesma iznikla i iz kamena, a stara kamena zgrada izvrsna je pozadina za scenografiju.

Nositelji projekta je Općina Posušje u suradnji s nekoliko organizacija: Hrvatskim kulturnim društvom Napredak – Podružnica Posušje, Turističkom zajednicom Zapadnohercegovačke županije – Ured u Posušju, klapama „Grga“ i „Zvizdan“ i Udrugom „Pauk“.

INOVATIVNI/EKSPERIMENTALNI FESTIVALI

Večeri dalmatinske pisme (Kaštela)

Potreba za eksperimentiranjem, suradnjom s različitim glazbenim stilovima, autorima i u suglasju s novim potrebama i strujanjima u klapskoj javnosti, iznjedren je najutjecajniji festival koji je izazivao kontroverze, zgražanja, slavljenja, animozitet i aklamacijsko prihvaćanje istodobno kod klapske javnosti. Utemeljen 1999., pod umjetničkom paskom protagonista suvremenih klapskih strujanja prof. Rajmira Kraljevića, zapaženo osvaja klapski i medijski prostor te snagom svojih sadržaja gotovo magijski privlači klape koje ga od prvog dana uvažavaju i vide kao najbolju

pozornicu za nešto novo i drugačije. Taj je festival dao prigodu brojnim klapskim imenima misliti i stvarati u drugačijim estetskim obilježjima, u eksperimentu, u trženju i gubljenju u potrazi za nečim novim. Do 2011., traje ekspanzija tog festivala i njegovih programa(Klupske novitade, Kaštelanski đir, Večer novih skladbi). U prvom desetljeću uvedeno je gotovo 380 novih skladbi i različitih obrada koje danas predstavljaju nezaobilazan dio repertoara suvremenih klapa htjeli mi to priznati ili ne. Godina 2012. i 2013. festival se usljed društveno- političkih promjena transformira, a prof. Vladana Vuletina na mjestu umjetničkog ravnatelja zamjenjuje prof. Milivoj Rilov.

Posljednju koncepcijsku, organizacijsku i kadrovsku promjenu festival doživljava 2014. kada poslovni ravnatelj postaje Dino Šimera, poznati bas klape Cambi, a umjetnički ravnatelj prof. Vinko Didović, ugledni klapski voditelj i skladatelj. Utjecaj, komplementarnost i divergentnost kaštelanskog festivala s ostalim klapskim manifestacijama nadilazi potrebe ovog teksta, stoga zaključujem ovaj tekst stavom da je kaštelanski festival, unatoč problemima, organizacijsko- umjetničkim zaokretima i promjenjivoj slici u javnosti ostao najutjecajniji festivalski fenomen uz FDK Omiš u klapskoj festivalskoj povijesti.

Temeljni, „kanonski“ festival: Festival dalmatinskih klapa u Omišu

Ta najstarija i najuglednija festivalska ustanova nije predmet interesa ovog rada zbog komplementarnosti materije koju ostali predavači iznose na Okruglom stolu u ranije navedenom datumu.

Zaključni sažeci

Važnost festivala klapa vrlo često nadilazi motive njihovog nastanka, ali ih gotovo nikada ne poništava ili smanjuje. Festivali su vibrantna mjesta, uporišta klapske prezentacije i odraz plemenitog ljudskog duha koji u nadmetanju pripremljenim gradivom teži punom uspjehu i rezultatu, vođen težnjom objašnjivosti ulaganja u svoju darovitost i slobodno vrijeme. Festivali otvaraju prostor prednatjecanju za Omiš, pokazivanju nekih novih aspekata rada(Kaštela), populariziraju klapu kao turistički proizvod i konačno: daju priliku stručnoj javnosti profilirati i opredmetniti drugačije stavove i umjetničke *procedeove* od onih na Omišu. Na dalje, svjedoče o bogatstvu i idejnosti klapskog pokreta, o potrebi jedne tradicijske pojave da razvije žarišta na

različitim lokacijama u posve različitim okolnostima svjedočeći o klapi, klapskoj pjesmi i njenim varijantama kao hrvatskom, nacionalnom fenomenu koji zahvaća i regije izvan područja Lijepe Naše. Melodijski i harmonijski zahvalna matrica dalmatinske klapske pisme pokazuje kroz klapske festivale istinsku glazbenu i društvenu difuznost, komplementaran suživot sa zatečenim glazbenim pojavama i snažan refleks u kontekstu društvenog opstanka. Razvijajući festivalske programe razvijamo i širimo klapsku priču u više smjerova što je za dinamičan život i opstanak svake tradicijske i folklorne pojave od presudne važnosti. Na festivalima trebamo sudjelovati i u njih kontinuirano ulagati znanje, vrijeme i emociju s nadom u daljnji razvoj reprezentativne baštine kao što je dalmatinska klapska pisma.